

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งมีรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการเกณฑ์การวิจัย

1.1 ศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองดี ที่ควรจะมีสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน โดยรวบรวมจากเอกสาร วารสาร ตำรา และสิ่งพิมพ์ต่างๆ อันได้แก่

- 1.1.1 พระบรมราโชวาทในรัชกาลปัจจุบัน
- 1.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดีในพระพุทธศาสนา
- 1.1.3 นโยบาย คำขวัญ เอกสารของทางรัฐบาล
- 1.1.4 แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และ 2535
- 1.1.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และ 7
- 1.1.6 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และ 7
- 1.1.7 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 6 และ 7

- 1.1.8 แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 6 และ 7
- 1.1.9 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)
- 1.1.10 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
- 1.1.11 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
- 1.1.12 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
- 1.1.13 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
- 1.1.14 ข้อเขียน ข้อคิดเห็นของบุคคลซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม
- 1.1.15 เอกสารของสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม จริยธรรมไทย
- 1.1.16 งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

1.2 รวบรวมลักษณะความเป็นพลเมืองดี จากการศึกษาในข้อ 1.1 โดยรวบรวมลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เข้าด้วยกัน ศึกษาความหมายในแต่ละลักษณะ ได้ลักษณะความเป็นพลเมืองดีทั้งสิ้น 49 ลักษณะ

1.3 สร้างแบบพิจารณาลักษณะความเป็นพลเมืองดี เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านความเป็นพลเมืองดีใช้พิจารณาความสมบูรณ์ ความถูกต้อง ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม (ภาคผนวก)

1.4 นำแบบพิจารณาลักษณะความเป็นพลเมืองดี ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านความเป็นพลเมืองดี จำนวน 13 ท่าน ดังรายชื่อในภาคผนวก หน้า 152 พิจารณา และให้ข้อคิดเห็นซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะให้ปรับและตัดลักษณะความเป็นพลเมืองดี เหลือ 40 ลักษณะ ดังรายละเอียดภาคผนวก หน้า 177-178

1.5 รวบรวมลักษณะความเป็นพลเมืองดี โดยนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านความเป็นพลเมืองดีในข้อ 1.4 มาสรุปเป็นเกณฑ์การวิจัย ภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ปรากฏลักษณะความเป็นพลเมืองดี 40 ลักษณะ ซึ่งใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาครั้งนี้

2. ขั้นตอนการวิจัย

- 2.1 นำเกณฑ์การวิจัยในขั้นที่ 1 มาสร้างแบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียน
- 2.2 นำแบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียน ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ
- 2.3 ปรับปรุงแก้ไขแบบวิเคราะห์ ได้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียน และกำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ เป็นคำ วลี ประโยค เนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด (concept)

2.4 สุ่มตัวอย่างหนังสือเรียน 2 เล่ม จากหนังสือเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 42 เล่ม ได้หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส0410 และหนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ ชีวภาพ เรื่องกินคืออยู่ดี แล้วนำมาทดลองวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส0410 บทที่ 1-3 และวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพชีวภาพ เรื่องกินคืออยู่ดี ทั้งเล่ม แล้วนำส่งอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบผลการวิเคราะห์

2.5 นำตัวอย่างการวิเคราะห์เนื้อหาในข้อ 2.4 ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิเคราะห์เนื้อหา 3 ท่าน (ดังภาคผนวก หน้า 153) พิจารณาและตรวจสอบ เพื่อหาความตรง (Validity) ของการวิเคราะห์ ปรากฏผลการพิจารณาและตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิเคราะห์เนื้อหา ได้ผลปรากฏดังตารางข้างล่างนี้ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้อภิปรายกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งจะทำการวิเคราะห์เนื้อหาของผู้วิจัยมีความตรงยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1 แสดงค่าร้อยละของผลการพิจารณาการวิเคราะห์เนื้อหาระหว่างผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญ	ความสอดคล้องของการวิเคราะห์กับผู้วิจัย
1	99.07
2	100.00
3	96.30
เฉลี่ย	98.46

2.6 นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์เนื้อหา มาสรุปภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาให้ถูกต้อง รัดกุมยิ่งขึ้น

2.7 ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างหนังสือเรียน 1 เล่ม จากหนังสือเรียน 42 เล่ม ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ได้หนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพชีวภาพ เรื่องยากกับชีวิต แล้วนำมา

วิเคราะห์ตามเกณฑ์การวิจัยที่กำหนดไว้ เว้นระยะ 1 สัปดาห์ จึงทำการวิเคราะห์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจสอบหาความเที่ยง

2.8 ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสารด้วยตนเอง ภายใต้อำนาจแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

2.8.1 แหล่งข้อมูลการวิจัย ได้แก่ หนังสือเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนในวิชาบังคับทั้งหมด คือ วิชาบังคับแกน 3 วิชา คือ วิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา และวิชาพลานามัย วิชาบังคับเลือก 2 วิชา คือ วิชาวิทยาศาสตร์ และพื้นฐานวิชาอาชีพ วิชาเลือกเสรี 1 วิชา คือ วิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักพิมพ์เอกชนที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้จัดทำ ดังรายละเอียดภาคผนวก หน้า 186 โดยผู้วิจัยได้แบ่งการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- หนังสือเรียนวิชาที่มีผู้เขียนหลายคน คือ วิชาสังคมศึกษา มีรายวิชาที่บังคับให้ทุกคนต้องเรียน 6 วิชา คือ ส401 ส402 ส503 ส504 ส605 และ ส606 วิชาพลานามัย บังคับให้ทุกคนต้องเรียน 3 วิชา คือ พ401 พ402 พ503 พ504 และ พ605 พ606 วิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ บังคับให้ทุกคนต้องเรียน 10 วิชา คือ พอ011 พอ012 พอ013 พอ014 พอ021 พอ022 พอ023 พอ024 พอ025 และ พอ026 วิชาพระพุทธศาสนา บังคับให้ผู้ที่มีบวชเรียนทุกคนต้องเรียน 6 วิชา คือ ส048 ส049 ส0410 ส0411 ส0412 และ ส0413 ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างหนังสือรายวิชาดังกล่าวรายวิชาละ 1 เล่ม โดยวิธีการจับฉลาก ได้หนังสือเรียนจากการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากมีผู้เขียนหลายคน 25 เล่ม

- หนังสือเรียนที่มีผู้เขียนคนเดียว แต่มีจำนวนรายวิชามากกว่าที่บังคับให้ผู้เรียนต้องเรียน คือ วิชาวิทยาศาสตร์ เฉพาะวิทยาศาสตร์กายภาพ ชีวภาพ ซึ่งบังคับให้ผู้เรียนที่เลือกแผน ข คือ สายคณิต-ภาษา และสายภาษา ได้เลือกเรียน 8 รายวิชา จาก 14 รายวิชา ซึ่งสามารถเลือกเรียนวิชาใดก่อนก็ได้ ได้หนังสือเรียนจากการสุ่มตัวอย่างที่มีผู้เขียนคนเดียว แต่มีหลายรายวิชาให้เลือก 8 เล่ม

นอกจากหนังสือเรียนที่ต้องสุ่มตัวอย่างแล้ว ยังมีหนังสือเรียนที่ไม่ต้องสุ่ม เนื่องจากมีผู้เขียนคนเดียว และบังคับให้เรียน คือ วิชาภาษาไทย ซึ่งมี 6 รายวิชาที่บังคับให้เรียน คือ ท401 ท402 ท503 ท504 เล่ม 1 และเล่ม 2 ท605 และ ท606 วิชาวิทยาศาสตร์ 3 วิชา คือ ฟิลิกส์ ว421 เคมี ว431 และชีววิทยา ว441 รวมหนังสือเรียน

ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ทั้งหมด 42 เล่ม

2.8.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เรียกว่า แบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียน โดยมุ่งวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีเท่านั้น โดยระบุบทที่ และหน้าของลักษณะที่ปรากฏ

2.8.3 ตัวแปรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ลักษณะความเป็นพลเมืองดี ที่สรุปได้จากการดำเนินงานในชั้นที่ 1 รวม 40 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ความมีเหตุผล	2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. การพึ่งตนเอง	4. ความสามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน
5. ความเมตตากรุณา	6. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
7. การประหยัดและอดออม	8. ความยุติธรรม
9. ความเสียสละ	10. สุขภาพดี
11. ความสุภาพอ่อนโยน	12. การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
13. การรักษาความสะอาด	14. การตระหนักในคุณค่าของการศึกษา
15. ความกล้าหาญ	16. การละเว้นเสพสิ่งเสพติดให้โทษ
17. การตรงต่อเวลา	18. การมีน้ำใจนักกีฬา
19. ทักษะด้านการคำนวณ	20. ทักษะด้านการจัดการ
21. ทักษะในการใช้เทคโนโลยี	22. ทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ
23. ความคิดริเริ่มในการประกอบอาชีพที่สุจริต	24. ความขยันหมั่นเพียร
25. ความสามัคคี	26. ความอดทน อดกลั้น
27. ความมีมนุษยสัมพันธ์	28. ความเป็นผู้นำและผู้ตาม
29. การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี	30. การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย
31. ความมีระเบียบวินัย	32. ความรับผิดชอบ
33. ความซื่อสัตย์	34. ความกระตือรือร้น
35. ความสำนึกในความเป็นไทย	36. การมีค่านิยมที่ถูกต้อง

37. ความกตัญญูตเวที
38. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
39. การตระหนักและเห็นคุณค่าของ 40. ทักษะทางภาษาไทย
ทริพชากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดลอม

2.8.4 วิธีการวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก. ศึกษาเนื้อหาหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) จากแหล่งข้อมูลโดยละเอียด

ข. หน่วยในการวิเคราะห์เนื้อหา ใช้คำ วลี ประโยค เนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด (concept) มาวิเคราะห์

ค. การวิเคราะห์เนื้อหา โดยการอ่านรายละเอียดเนื้อหาหนังสือเรียน และใช้เกณฑ์ลักษณะความเป็นผลเมืองดีพิจารณาประกอบการวิเคราะห์ กรอกรายการลงในแบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียน

- พิจารณาเนื้อหาแต่ละหน่วยว่าตรงกับลักษณะความเป็นผลเมืองดี ประการใด

- เนื้อหาสำคัญในแต่ละหน่วย อาจบ่งบอกลักษณะความเป็นผลเมืองดีประการใดประการหนึ่ง หรือหลาย ๆ ประการก็ได้ ผู้วิจัยจะบันทึกทุกครั้งที่ปรากฏลักษณะความเป็นผลเมืองดี แม้ว่าลักษณะความเป็นผลเมืองดีนั้นจะปรากฏแล้วในบทเดียวกันก็ตาม

ง. กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา จะพิจารณาร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

2.8.5 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ ดังนี้

ก. การแจกแจงความถี่ลักษณะความเป็นผลเมืองดีที่ปรากฏในเอกสาร

ข. อัตราส่วนเปรียบเทียบเป็นร้อยละของลักษณะความเป็นผลเมืองดีในแต่ละลักษณะและเฉพาะด้าน

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{ความถี่ของลักษณะความเป็นผลเมืองดีเฉพาะลักษณะ}}{\text{ความถี่ของลักษณะความเป็นผลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนทั้งหมด}} \times 100$$

2.9 สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย